

Länsstyrelsen
Värmland

Bevarandeplan för Natura 2000-området

SE0610195 Alsterälven Gunnerud

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk av utpekade områden med höga naturvärden inom EU. Målet med nätverket är att hejda utrotningen av vilda djur och växter och hindra att deras livsmiljöer förstörs. Nätverket är en av hörnstenarna i EU:s arbete med att bevara biologisk mångfald. Alla medlemsländer har ansvar att peka ut representativa områden för fåglar som är angivna i EUs fågeldirektiv (SPA) och för naturtyper och arter som är angivna i EU:s art- och habitatdirektiv (SCI/SAC). Genom utpekandet åtar sig länderna att långsiktigt bevara de utpekade naturvärdena i områdena. I fågeldirektivet och habitatdirektivet listas 170 naturtyper och sammanlagt cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla. 90 av naturtyperna och drygt 100 av djur- och växtarterna i habitatdirektivets bilaga 1 och 2 finns i Sverige. Därtill häckar regelbundet cirka 60 av fågeldirektivets fåglar i vårt land.

Bevarandeplaner

För varje Natura 2000-område ska Länsstyrelsen ta fram en bevarandeplan. I några fall där Natura 2000-området också är naturreservat skrivs en kombinerad bevarandeplan och skötselplan. Bevarandeplanen ska innehålla en beskrivning av området med bevarandesyfte, bevarandemål och beskrivningar av de naturtyper och arter som ska bevaras. Bevarandemålen formuleras utifrån de förutsättningar som de utpekade arterna och naturtyperna behöver för att de ska ha gynnsamt bevarandetillstånd i området. Hot mot Natura 2000-områdets arter och naturtyper samt behov av bevarandeåtgärder, t.ex. skydd eller skötsel, ska också beskrivas. Informationen ska ligga till grund för förvaltning och tillståndsprövning enligt miljöbalken.

I bevarandeplanen redovisas gränser, naturtyper och arter enligt bästa tillgängliga kunskap. Uppgifterna skiljer sig i vissa fall från vad som är beslutat av regeringen och kommer av Länsstyrelsen i dessa fall att föreslås som ändringar till regeringen vid nästa revideringstillfälle. Förvaltning och tillståndsprövning ska utgå från den verkliga förekomsten av naturtyper och arter, varför det är nödvändigt att bevarandeplanen redovisar denna, även om uppgifterna inte har hunnit beslutas av regeringen.

Bevarandeplanen ska fastställas av Länsstyrelsen som är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Bevarandeplanen ska revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar för området ändras. Den ska tas fram och hållas aktuell i dialog med berörda intressenter och det är värdefullt om den som har ny information kontaktar Länsstyrelsen. Bevarandeplanen är i sig inte ett juridiskt bindande dokument varför formell reglering av skydd eller skötsel kan behövas t.ex. i form av beslut för naturreservat. Föreskrifter enligt eventuella skyddsbeslut gäller parallellt med den tillståndsplikt som råder vid åtgärder eller verksamheter inom ett Natura 2000-område.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Tillstånd kan även krävas för åtgärder utanför Natura 2000-området om de kan påverka miljön i området. Detta regleras i miljöbalken (7 kap. 27-29§§). Inför en ansökan ska ett samråd hållas med Länsstyrelsen angående utformningen av tillståndsansökan och tillhörande miljökonsekvensbeskrivning. Eftersom det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kräver tillstånd rekommenderas en tidig kontakt med Länsstyrelsen. Vid skogsbruksåtgärder hålls initialt ett samråd med Skogsstyrelsen. Information om Natura 2000 finns också på Länsstyrelsens webbsida eller genom kontakt med Länsstyrelsens enhet för naturvård på telefonnummer 010-224 70 00.

Foto: Länsstyrelsen Värmland

Överst vänster: violettkantad guldvinge, Dan Mangsbo - överst mitten: silvertärnor (D.M.) - överst höger: långskägg (D.M.)

nedtill vänster: vattendrag (D.M.) - nedtill höger: skog, Anders Tedeholm ©

Länsstyrelsen Värmland
651 86 Karlstad
010-224 70 00

www.lansstyrelsen.se/varmland

Länsstyrelsen
Värmland

Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0610195 Alsterälven Gunnerud

Kommun: Karlstad

Områdets totala areal: 5,9 ha

Bevarandeplanen uppdaterad av Länsstyrelsen: 2017-11-02

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2017-12-29

Markägarförhållanden:

Privat

Regeringsbeslut, historik:

SPA: Nej, pSCI: 2002-01-01, SCI: 2005-01-01, SAC: 2011-03-01, regeringsbeslut
M2010/4648/Nm

Arter som ska bevaras i området:

Arter enligt art- och habitatdirektivet:

1383 - Hårklomossa, *Dichelyma capillaceum*

Bevarandesyfte

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EUs fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Prioriterade bevarandevärden: Det främsta bevarandesyftet med detta område är att bevara områdets hårklomossa som växer på rötter av klibbal i de områden vid Alsterälven där vattnet är meandrande, långsamt rinnande och där översvämning av intilliggande mark sker årligen. Naturvärden knutna till hårklomossan ska prioriteras.

Motivering: Alsterån med sin naturlika flödesregim och förekomst av frameroderade klibbalssocklar i strandkanten är viktiga förutsättningar för hårklomossan. Arten är hotad både i Sverige och EU. Lokalen vid Alsterälven Gunnerud är den enda i länet där förekomsten av hårklomossan bedöms som riklig varför denna förekomst har stor betydelse för bevarandet av arten.

Prioriterade åtgärder:

För att säkerställa att den utpekade arten bevaras är det nödvändigt att:

- Bevara Alsterälvens naturlika hydrologiska regim och svämplan.
- Förbättra vattenkvaliteten.
- Bevara klibbal och övrig vegetation i sådan grad att den är gynnsam för hårklomossan.

Beskrivning av området

Natura 2000-området Alsterälven Gunnerud är beläget 7,5 km nordost om centrala Karlstad och utgörs av en omkring 850 m lång delsträcka av Alsterälven vid Gunnerud. Delsträckan är meandrande och vattenflödet långsamt. Älven kantas av klibbalar på båda sidor och de närmaste omgivningarna består av åker- och skogsmark. I vattenlinjen, på frameroderade rötter av klibbal, växer den fridlysta arten hårklomossa (*Dichelyma capillaceum*), vilken utgör anledningen till utpekandet av Natura 2000-området. Vattendraget är utsatt för miljöpåverkan i form av övergödning, miljögifter och förändrade habitat genom fysisk påverkan.

Alsterälven Gunnerud ligger i Alsterdalen som är ett område av skiftande karaktär med små åkerytor som dominerar de södra delarna och stora sammanhängande odlingsmarker längre norrut. Däremellan finns skogsbestånd i form av barrskog, blandskog och rena lövträdsbestånd med inslag av ek. Alsterdalen omfattas av landskapsbildsskydd (19 § Naturvårdslagen, Lag 1998:811 om införande av miljöbalken) och utgör riksintresse för kulturmiljövård (3 kap 6 § miljöbalken) med ett historiskt starkt samband mellan bebyggelse och odlingslandskap. Alsterdalen hyser även höga flora- och faunavärden. Förutom hårklomossa förekommer fågelarter som forsärsla, strömstare och näktergal. I de bitvis lövträdsrika omgivningarna påträffas bland annat mindre hackspett.

Vad kan påverka negativt

Se negativ påverkan för utpekad art.

Bevarandeåtgärder

Se bevarandeåtgärder för utpekad art.

Uppföljning av naturtyper och arter

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket. Mätbara mål, så kallade målindikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000 - naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:

1383 - Hårklomossa, *Dichelyma capillaceum*

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

Hårklomossan (*Dichelyma capillaceum*) växer ofta i skuggan under träd och buskar utmed stränder till sjöar och långsamt rinnande vattendrag. Den förekommer på block och på trädbaser samt rötter av främst klibbal och videbuskar vid vattenbrynet. Hårklomossan är knuten till den zon som översvämmas varje år och växer bara vid stränder med relativt stor vattenståndsamplitud. Årliga mer eller mindre regelbundna vattenståndsfluktuationer på över en meter är utmärkande för de flesta av vattendragen med förekomst av arten. En måttlig störning i form av tillfälliga starka flöden och översvämningar gör att slingor av mossan lossnar och sprider sig till nya platser nedströms. Sannolikt står vegetativ spridning för merparten av spridningen lokalt i Sverige. Arten förväntas normalt kunna sprida sig som mest fem meter vegetativt under en 10-årsperiod. De flesta lokaler finns i anslutning till relativt näringsfattiga vatten (mesotrof miljö), men arten hittas ibland också i näringsrikare vattendrag. På artens växtplatser i södra delen av det svenska utbredningsområdet har vattnet högt pH och relativt hög alkalinitet.

Hårklomossa är känd från cirka 170 lokaler i landet. Två större utbredningsområden finns, ett sydligt (nordöstra Skåne, södra Småland och Blekinge) och ett nordligt (ett stråk från södra Värmland till Närke och Västmanland). I det norra utbredningsområdet har rikligt med hårklomossa påträffats bland annat i det aktuella Natura 2000-området Alsterälven Gunnerud i Värmland. Sverige hyser större delen av världspopulationen och ca 90 % av de kända europeiska lokalerna. Antalet svenska lokaler har minskat de senaste 100 åren och arten är fridlyst sedan år 2000.

I Natura 2000-området är hårklomossan starkt knuten till klibbal som utgör substrat för mossan. Vid inventering av hårklomossa i Natura 2000-området år 2006 rapporterades 25 substratenheter (socklar) och 129 substrat (klibbalsrötter) med förekomst av hårklomossa på älvens södra sida fördelade längs hela sträckan i området. Arten har även återfunnits utanför Natura 2000-området, upp till sjön Alstern i norr och ned till Väneren i söder. Vid inventering av frameroderade klibbalssocklar i Natura 2000-området i september 2016 fanns totalt 110 socklar, varav 95 på södra sidan och 15 på norra sidan om älven.

För att den ingående arten 1383 Hårklomossa ska uppnå och bibehålla gynnsamt bevarandetillstånd på lång sikt bör nedanstående förutsättningar uppfyllas:

- Bibehålla naturliknande hydrologisk regim, högvatten under vinterhalvåret och lågvatten under sommaren. Vattennivån ska inte vara konstant och vattenståndet ska inte fluktuera för ofta eller för lite (låg amplitud).
- Strandzon med naturliga erosions- och sedimentationsprocesser.
- Hög andel äldre klibbal med frameroderade socklar längs strandlinjen.
- Bibehålla vegetation i sådan grad att solexponering för mossan inte blir skadlig.
- Vattendraget ska ha låg grad av antropogen belastning avseende försurande ämnen, närsalter och miljögifter.

Bevarandemål

Hårklomossan i Natura 2000-området är starkt knuten till substratet klibbal. Arten hårklomossa (1383) ska därför ha allmän-riklig förekomst avseende mängden klibbalssocklar

med förekomst av hårklomossa inom artens livsmiljö i området. För artens möjlighet till spridning ska förekomsten av klibbalsocklar med eller utan förekomst av hårklomossa vara riklig. Alsterälvens naturliknande hydrologiska regim, högvatten under vintern och lågvatten under sommaren, ska inte påtagligt förändras. Vattennivån ska inte bli konstant och vattenståndet ska inte fluktuera för ofta eller för lite. Beskuggande vegetation ska bevaras i sådan grad att hårklomossan inte utsätts för skadlig solexponering. Vattendraget ska ha god vattenkvalitet med avseende på övergödning och försurning. Detta innebär att de kemiska kvalitetsfaktorerna för näringsämnen och försurning lägst ska motsvara god status enligt HVFMS 2013:19.

Negativ påverkan

Faktorer som utgör eller kan utgöra hot mot arten:

- Förändringar i hydrologisk regim. Arten kan hotas allvarligt om väsentliga förändringar i Alsterälvens reglering blir aktuella. Hårklomossan försvinner om vattennivån blir konstant eller om vattenståndet fluktuerar för ofta eller för lite (låg amplitud).
- Övergödning med ändrade konkurrensförhållanden som följd vilket kan leda till att hårklomossan trängs undan av trådformiga grönalger, kärlväxter och andra mossor. Tät strandvegetation kan förhindra att vatten strömmar förbi mossan samt att mossan kvävs av förna.
- Försurning tros kunna påverka hårklomossan negativt genom att vitmossor ökar och tränger undan hårklomossan. Hårklomossan klarar pH-värden nedåt 5,5 om vattenståndsfluktuationerna är så stora att vitmossorna inte expanderar för mycket utmed stränderna.
- Skogsavverkning och kraftig gallring utefter vattendraget som kan utgöra hot mot hårklomossan genom att lämpliga växtsubstrat (i detta fall klibbal) för arten försvinner och genom kraftigt ökad solexponering, vilket i några fall har visat sig vara negativt för arten.
- Bäver förekommer i området. Alltför kraftigt bäverangrepp i lövbården längs älven utgör potentiellt hot mot hårklomossan.
- Hårklomossans relativt dåliga spridningsförmåga och begränsat antal lokaler. Arten bedöms som mest kunna sprida sig 5 m vegetativt under en 10-årsperiod. Vidare saknas fynd av fertila mosskott/sporkapslar vid Alsterälven liksom vid de flesta andra växtplatserna av hårklomossa. I de flesta fall beror detta på avsaknad av hanliga plantor av mossan. Spridning med hjälp av sporer är en förutsättning för långväga spridning och spridning till nya vattensystem. På lång sikt utgör det begränsade antalet lokaler av arten samt avsaknad av spridning via sporer ett hot mot artens överlevnad.
- Att våtmarker dikas ut och bäckar kanaliseras och bitvis läggs under jorden. Avrinningen har i sådana fall visat sig bli snabbare och högvattentopparna högre och kortare. Uträtning av ett vattendrag, ofta i kombination med röjning eller granplantering, verkar ha förstört en del lokaler för hårklomossa.
- Exploateringar i form av byggnader, anläggandet av vägar m.m. kan utgöra hot om de påverkar vattenståndsvariationen eller vattenkemin.
- Det saknas studier på den direkta effekten av kalkning på hårklomossa, men det har visat sig att många mossor, särskilt våtmarksarter, är känsliga mot kalkning. Troligtvis är inte kalkning, med de metoder som används nu, något större hot mot hårklomossa, men den bakomliggande försurningen kan däremot vara det.

Bevarandeåtgärder

Följande bestämmelser och åtgärder bidrar på olika sätt till att utpekade naturtyper och/eller arter uppnår och bibehåller gynnsamt bevarandetillstånd i Natura 2000-området.

Gällande regelverk 2017:

- Enligt första stycket i 7 kap 28 a § miljöbalken krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område.

Tillstånd enligt första stycket krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för skötseln och förvaltningen av det berörda området. Innan en tillståndsansökan lämnas in ska samråd hållas med Länsstyrelsen m.fl. (enligt 6 kap 4 § miljöbalken)

- Med stöd av 26 kap 9 § miljöbalken får tillsynsmyndigheten i det enskilda fallet besluta om de förelägganden och förbud som behövs för att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av miljöbalken ska följas.
- Hårklomossa är fridlyst enligt 8 § artskyddsförordningen (2007:845).
- Vid skötsel av jordbruksmark skall hänsyn tas till naturvårdens intressen (12 kap 7-10 §§ miljöbalken).
- Strandskyddet omfattar land- och vattenområden inom 100 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd enligt 7 kap. 14 § miljöbalken.
- Alsterdalen är klassad som värdefullt naturområde i Karlstads kommuns naturvårds- och friluftspan.
- Myndigheter och kommuner ska enligt 5 kap. 3§ miljöbalken ansvara för att miljö kvalitetsnormer för vatten följs.
- Vattenmyndighetens åtgärdsprogram för Västerhavets vattendistrikt (Förordning 2004:660 om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön).
- Anmälningsskydd eller tillståndsskydd för vattenverksamhet råder enligt 11 kap. miljöbalken.
- Alsterdalen omfattas av landskapsbildsskydd (19 § Naturvårdslagen, Lag 1998:811 om införande av miljöbalken).

Beov av ytterligare bevarandeåtgärder:

- Genomföra åtgärder för att förbättra vattenkvaliteten med avseende på övergödning.
- Säkerställa att vattenkvaliteten inte försämras med avseende på försurning.
- I kalkningsprogrammet skall hänsyn tas till hårklomossan såväl mot bakgrund av artens känslighet mot försurning som mot kalkningsåtgärdernas utförande. Kalkning uppströms bestånden är troligen mer gynnsamt än kalkning på stränder med förekomst av hårklomossa.
- Bevara naturliga strandzoner längs vattendraget.
- Bevara klibbal i sådan grad att den är gynnsam för hårklomossan. Det innebär att skogbruksåtgärder och andra åtgärder som kan påverka klibbalen i området ska utföras med hänsyn till bevarandet av klibbalen, eftersom den utgör nödvändigt substrat för hårklomossan.
- Bevara beskuggande vegetation i sådan grad att hårklomossan inte påverkas av skadlig solexponering. Det innebär att skogbruksåtgärder och andra åtgärder som kan påverka vegetationen ska utföras med hänsyn till beskuggningen av hårklomossan.
- Bibehålla Alsterälvens naturliknande hydrologiska regim. Vid eventuell förändring av vattenreglering i älven ska denna ske så att mossans krav på vattenståndsvariationer uppfylls.

Ett åtgärdsprogram för hårklomossan genomfördes under perioden 2004-2007. Programmet var ett led i arbetet med att förbättra förutsättningarna för hårklomossan att uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus. Syftet med programmet var bl.a. att öka kunskapen om arten hos berörda markägare och myndigheter för förbättrad hänsyn vid mark- och vattenanvändning samt att undersöka utbredningsområdet för upptäckt av nya lokaler.

Bevarandetillstånd

Förekomsten av hårklomossa i Alsterälven Gunnerud bedöms som riklig. Tillgången på substrat i form av klibbal är tillräcklig och graden av beskuggning från träd är gynnsam. Alsterälvens nuvarande vattenregim gynnar hårklomossan. Rådande näringshalter tycks inte påverka hårklomossan negativt. Bevarandetillståndet bedöms trots vissa brister i vattenkvaliteten som gynnsamt.

Utvecklingsmark

Vattendraget inom Natura 2000-området är utvecklingsmark med målnaturtypen Mindre vattendrag (3260) ca 2,2 ha.

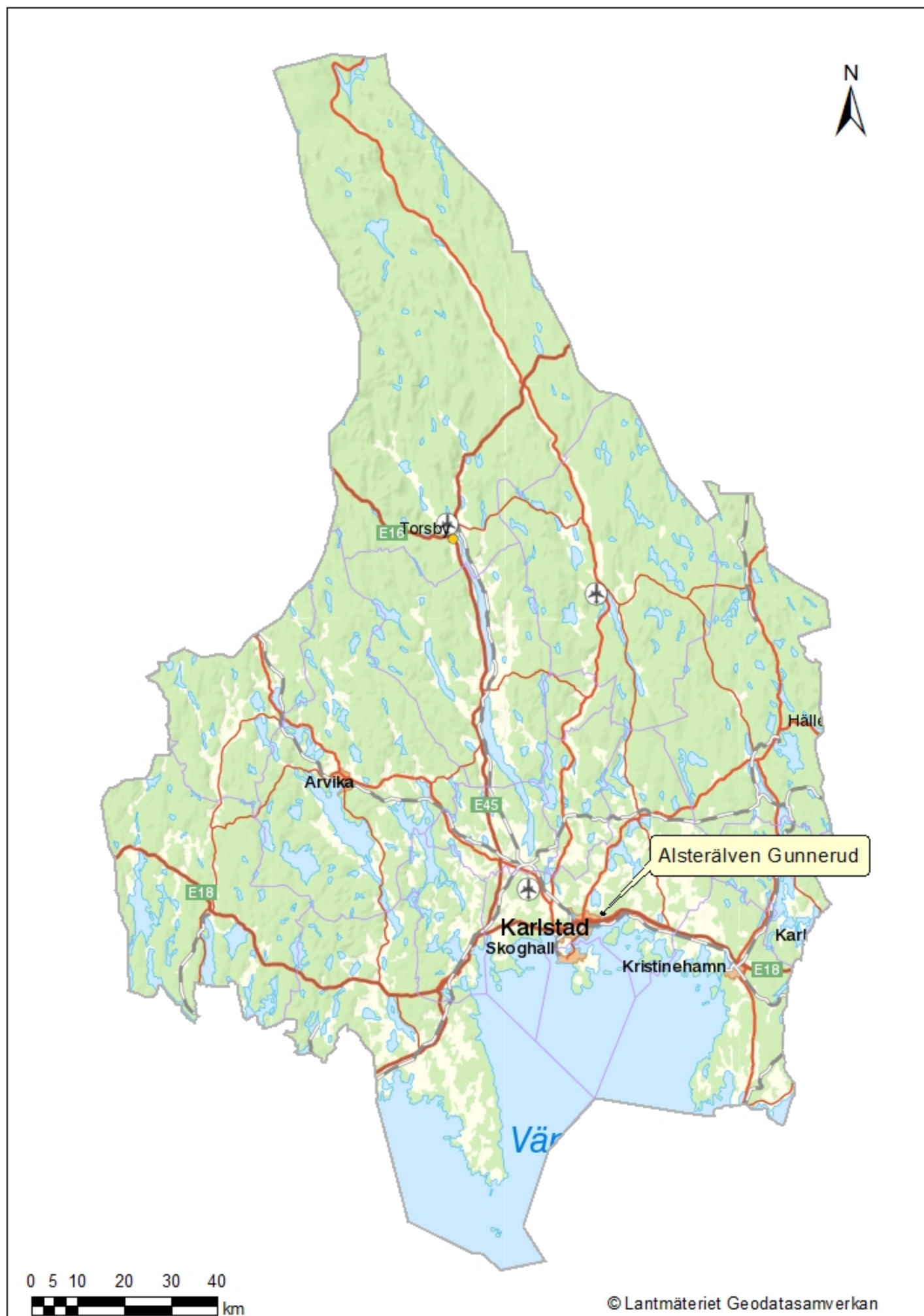
Dokumentation

- Artportalen. ArtDatabanken SLU, Uppsala. Artuppgifter, sökning 2016-09.
(<http://www.artportalen.se>)
- Länsstyrelsen Värmland. 2006. Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0610195 Alsterälven Gunnerud. Fastställd 2006-03-15
- Länsstyrelsen Värmland. 2013. Inventering av Hårklomossa (*Dichelyma capillaceum*) i Värmlands län 2008 – 2009. Rapport 2013:08. Karlstad.
- Länsstyrelsen Värmland. 2016. Inventering av klubbalssocklar i Natura 2000-området Alsterälven Gunnerud 2016. (Opublicerad).
- Naturvårdsverket. 2004. Åtgärdsprogram för bevarande av hårklomossa. Rapport 5402. Stockholm.
- Naturvårdsverket. 2011. Art- och naturtypsvisa vägledningar. 1383 Hårklomossa.
www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Skyddade-omraden/Natura-2000/
- Vatteninformationssystem Sverige. 2016. Alsterälven - S om Alstern.
<http://viss.lansstyrelsen.se/Waters.aspx?waterEUID=SE659034-137517> [2016-09-29]

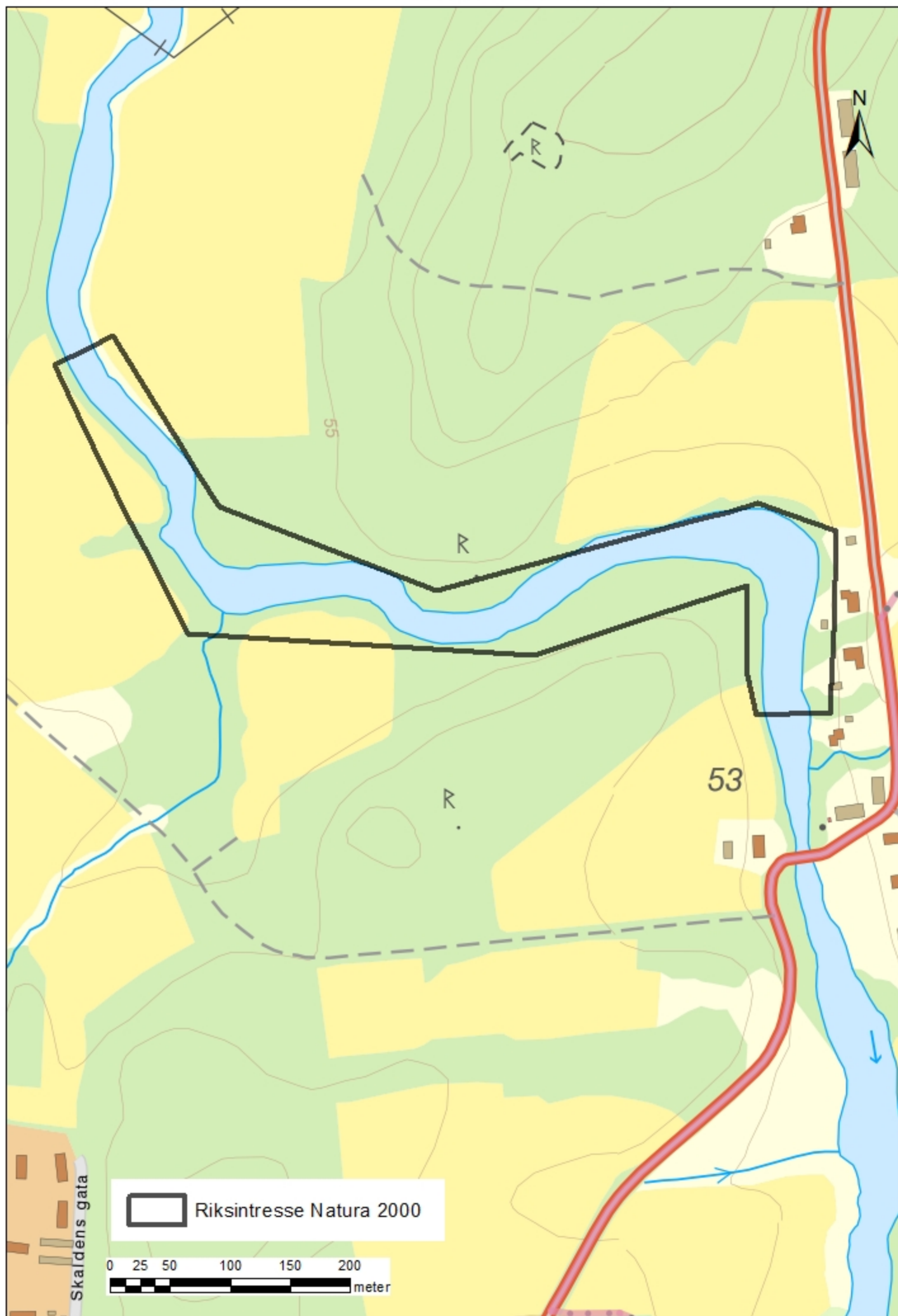
Bilagor

1. Översiktskarta
2. Karta över Natura 2000-områdets avgränsning

Bilaga 1. Översigtskarta med markering för Natura 2000-området Alsterälven Gunnerud

Bilaga 2. Karta med Natura 2000-områdets avgränsning

Länsstyrelsen
Värmland

Länsstyrelsen Värmland, 651 86 Karlstad, 010-224 70 00
www.lansstyrelsen.se/varmland